Kaisa Alanne, johtaja
Pirkko Selin-Grönlund, erityisasiantuntija
Kuurojen Liitto ry
9.9.2024

Kuurojen Liitto ry: Kirjallinen asiantuntijalausunto Hallituksen vuosikertomuksesta (K 2/2024 vp) 2023 perustuslakivaliokunnalle 10.9.2024

Kuurojen Liitto ry esittää, että hallituksen vuosikertomuksen liitteessä 3 mainitut viittomakielilakia (HE 294/2014 vp – EV 346/2014 vp) ja varhaiskasvatuslakia (HE 40/ 2018 vp – EV 67/2018 vp) koskevat lausumat pidetään voimassa. Perustelut kohdissa 2 a ja 2 b.

Kuurojen Liitto ry haluaa aluksi kommentoida vuosikertomuksessa mainittua uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentamista (s. 22), joka liittyy viittomakielilain edistämisvelvoitteeseen kuuroina ja kuulo- tai kuulonäkövammaisina syntyvien lasten osalta. Kuurojen Liitto ry lausui keväällä 2024 HE-luonnoksesta ja huomautti, että viittomakielen opetusta tarvitsevien vammaisten lasten ja heidän lähipiirinsä oikeudesta saada viittomakielen opetusta VPL 7 §:n tarkoittamana valmennuksena ei säädetä lainsäädännössämme missään muualla. YK:n vammaissopimus ja aiemmin jo vahvistettu vammaispalvelulaki tuovat asian vakavuuden vahvasti esiin, joten soveltamisalaan [HE-luonnokseen] sisällytetyillä ylimääräisillä välttämättömyyden kriteereillä ei ole hyväksyttävää vaikeuttaa tämän palvelun saamista.

Perustuslakivaliokunta kiinnitti tähän asiakokonaisuuteen huomiota viittomakielilain yhteydessä: *Valiokunta korostaa oman kielen oppimisen merkitystä ja pitää tärkeänä, että jokaiselle lapselle ja hänen perheelleen turvataan mahdollisuudet saada riittävästi viittomakielen opetusta niin, että lapsen oikeus omaan kieleen toteutuu ja koko perheelle luodaan mahdollisuudet toimivaan vuorovaikutukseen yhteisen kielen avulla*. (PeV 10/2014 vp) Kuurojen Liitto ry toivoo, että tämä näkökulma muistetaan, kun uuden vammaispalvelulain soveltamisalaa koskeva hallituksen esitys tulee käsiteltäväksi syksyllä. Perusoikeudet eivät saa olla suhdanteista riippuvaisia (VaVL 2/1994 vp).

A. Perustuslakivaliokunta / Viittomakieltä käyttävien oikeudet HE 294/2014 vp – EV 346/2014 vp

Oikeusministeriön antama vastaus vastaa liiton käsitystä asioiden kulusta. Liitto arvostaa hyvää yhteistyötä oikeusministeriön kanssa, mutta pitää riittämättömänä valtion sitoutumista ja resursointia ministeriöiden ja virastojen viittomakieliin liittyvään asiantuntijuuteen. Ei ole yksittäisten virkamiesten syy, jos esimerkiksi kaikkia hallinonaloja koskevan viittomakielilain (359/2015) arviointi on edelleen kesken. Kielellisiä oikeuksia tulee edistää hallinnon rajat ylittäen aidossa yhteistyössä.

<u>Kuurojen ja viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessin</u> edistäminen ei enää Orpon hallituskaudella ole mukana hallitusohjelmassa, vaan se on jäänyt valtioneuvoston yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden

edistämistä koskevan tiedonannon varaan. Pidämme tätä ratkaisua erikoisena ja huolestuttavana.

Viittomakieltä käyttävien oikeuksien toteutuminen arjessa on laaja ja monimutkainen kysymys, sillä viittomakielten käyttöön liittyy usein vammaisuuden näkökulma. Kahden rinnakkaisen näkökulman ymmärtäminen vaikuttaa olevan lainsoveltajille vaikeaa. Syrjityksi tulemisen riski eri hallinnonaloilla on suuri, koska useimmat viranhaltijat ja ammattilaiset tuntevat viittomakieliasioita heikosti.

Oikeuksien toteutumista saadaan seurantatietoa Viittomakielibarometristä 2024 (tulossa). Viittomakielibarometri (2020) toi esiin mm. sen, että 87 % viittomakielisten asioimistilanteista oli ollut sellaisia, joissa viranomainen tai julkisen palvelun toimihenkilö ei ollut toiminut lainsäädännön edellyttämällä tavalla, minkä takia asiakas joutui tilaamaan tulkin viranomaisen puolesta. Joka kymmenes vastanneista oli kääntynyt kielellisissä syrjintäasioissa esimerkiksi yhdenvertaisuusvaltuutetun puoleen.

Valtioneuvoston kielipoliittisen ohjelman (2022) lähtökohtana on, että se koskee kaikkia hallinnonaloja. Ohjelman tavoitteet ja toimenpiteet on kohdistettu tietyille ministeriöille, mutta käyntiinlähtö on ollut hidasta. Oikeusministeriön mainitsema Selvitys kotoperäisten vähemmistökielten valtiosääntöoikeudellisesta asemasta (OMSO 2024:6) vahvisti tulkintaa siitä, että viittomakielet rinnastuvat kotoperäisiin vähemmistökieliin (s. 33). Lisäksi selvityshenkilö katsoi, että tulkintaa tukee myös YK:n vammaisyleissopimuksen 2 artiklan 2 kohta. Työkaluja lainvalmistelijoille ja -soveltajille on siis olemassa, mutta kielipoliittisessa ohjelmassa esitetty tahtotila ei vielä näy tekoina.

B. Sivistysvaliokunta / Varhaiskasvatuslain uudistus HE 40/ 2018 vp – EV 67/2018 vp

Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto ryhtyy toimiin siten, että viittomakielisten oikeus saada varhaiskasvatusta omalla äidinkielellään, joko suomen tai ruotsin viittomakielellä, turvataan.

[Huom! oikea sanamuoto suomalaisella tai suomenruotsalaisella viittomakielellä on korjattu SivM 5/2018 vp.]

Kuurojen Liitto ry on tyytymätön opetus- ja kulttuuriministeriön antamaan vastaukseen (s. 132–133). Kuurojen Liitto totesi v. 2020 AVI:n edustajien

kanssa käydyssä neuvonpidossa, että mainitun selvitystyön tulokset olivat epäluotettavia ja ristiriidassa liiton ajankohtaisten havaintojen kanssa lähinnä terminologian epäselvyyksien vuoksi. Opetus- ja kulttuuriministeriö on tietoinen tästä ja aiemmista, osin myös järjestöjen voimin toteutetuista tiedonkeruuyrityksistä.

Orpon hallitusohjelmassa todetaan, että kotoperäisten vähemmistökielten -- asemaa halutaan vahvistaa ja että hallitus selvittää, miten viittomakielisten lasten asemaa varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa voidaan vahvistaa. Uutta selvitystyötä ei ole käynnistetty, vaikka ko. kirjaus sisältyi myös Marinin hallitusohjelmaan. Viittomakieltä omaksuvien lasten ryhmä on lukumääräisesti pieni, mutta heidänkin kielelliset oikeutensa tulee turvata. Viittomakielen kehityksen tukeminen myöhempinä vuosina vaatii lisätoimia eli tulee kalliimmaksi.

Kieliyhteisön näkökulmasta lainsäädännön merkitys näyttäytyy jopa tyhjänä, jos sekä kielelliset että vammaisoikeudet jäävät arjessa toteutumatta. Koska tarvittavia muutoksia esimerkiksi perusopetuslakiin ei vielä ole tehty (toistuvista hallitusohjelmakirjauksista huolimatta), viittomakielilaki ei siis vielä vastaa tarkoitustaan. Aktiiviset lainsäädännölliset velvoitteet ovat kuitenkin viittomakielilaissa jääneet ilmeisen heikoiksi, kun edistämisvelvoitteen nojalla perusoikeudet eivät ole vahvistuneet toivotulla tavalla edes viittomakieltä omaksuvien tai tarvitsevien lasten elämässä.

LOPUKSI

Kuurojen Liitto ry kuten myös monet muut vammais- ja sote-alan järjestöt ovat seuranneet kauhulla suuria säästötoimia, etenkin kun lisäleikkausten kohdistuminen on vielä epäselvää. Mielestämme on lyhytnäköistä vähentää resursseja siitä suunnasta, johon ministeriöiden ja virastojen virkamiehet kääntyvät viittomakieliin liittyvää tietoa etsiessään. Poliittiset päätökset vähentää rahoitusta myös viittomakielten sanakirjojen ylläpitoon, kielineuvontaan ja kielenhuoltoon ovat valtioneuvoston kielipoliittisen periaatepäätöksen ja viittomakielilakiin kirjatun viranomaisten edistämisvelvoitteen näkökulmasta erittäin ongelmallisia.

Suomalainen ja suomenruotsalainen viittomakieli tarvitsevat yhdyspintoja moneen eri suuntaan yhteiskunnassamme, tätä aineetonta kulttuurista rikkautta ei ole vara menettää. Viittomakielten turvaaminen edellyttää valtiolta aktiivisia, rakenteellisia edistämistoimia. Ilman yhteisön osallisuutta toimien suunnitteluun, toimeenpanoon ja seurantaan teot jäävät tyhjiksi.